

Vastine piispainkokouksen päätökseen 14.3.2024 transsukupuolisten ihmisten oikeudesta kirkolliseen vihkimiseen

Suomen ortodoksisen kirkon piispainkokous on 14.3.2024 käsitellyt transsukupuolisten ihmisten oikeutta kirkolliseen vihkimiseen. Päätöksen perusteluissa ja päätöstä avaavassa dokumentissa (Asia 21 Liite 5 Avioliiton sakramentti ja sen esteet) esitetään useita virheellisiä ja hyvin puutteellisia näkemyksiä vailla todellista faktatietoa nykytieteen näkemyksestä sukupuolen moninaisuudesta. Lisäksi dokumentissa sekoitetaan sukupuoli ja seksuaalisuus. Tämän lisäksi päätöksen varsinaisessa käytäntöön panossa kirkon työssä on useita sekä eettisiä että laillisia ongelmia, jotka haluamme tässä vastineessa tuoda esille.

Vastineessa ei oteta kantaa samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliittoon vihkimiseen Suomen ortodoksisessa kirkossa. Kuten vastineessa myöhemmin tuodaan ilmi, sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen eivät ole sama asia, eivätkä ne ole toisiinsa kytköksissä.

Vastineen laatijat eivät ole Suomen ortodoksisen kirkon työntekijöitä eivätkä papistoa. Vastine toimitetaan poikkeuksellisesti nimettömänä, jotta vastineesta ei seuraa syrjintää tai vihaa kirkkoon nykyisellään kuuluville transihmisille ja heidän läheisilleen.

Termistöä (Lähde: Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, Seta ry, Trasek ry 2024, Aivelo 2018)

Sukupuolen moninaisuuden käsittelyyn tarvitaan jonkin verran erityistermejä. Koska termien ei voi olettaa olevan kaikille tuttuja ja merkitykseltään selkeitä, olemme koonneet erillisen termistön helpottamaan tekstin lukemista ja varmistamaan, että kaikki käytetyt termit tulevat ymmärretyksi sillä tavoin kuin kirjoittaja on tarkoittanut ja kuten niitä ammattilaisten ja vähemmistöjen keskuudessa käytetään. Termistö ei ole kaikenkattava, mutta pyrkii avaamaan keskeisimpiä käsitteitä.

Cis - Sanaa cis käytetään kuvaamaan sitä, että henkilön sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat hänelle syntymässä määritellyn sukupuolen ja siihen kulttuurissa yleensä liitettyjen odotusten mukaiset. Suurin osa ihmisistä on cissukupuolisia. Cis-mies on syntymässä määritelty pojaksi ja cis-nainen syntymässä määritelty tytöksi.

Transsukupuolisuus - Transsukupuolisen ihmisen sukupuoli-identiteetti ei vastaa hänen syntymässä määritettyä sukupuoltaan. Henkilö kokee sukupuoliristiriitaa syntymässä määritettyä sukupuolta kohtaan. Useat transsukupuoliset tarvitsevat korjaushoitoja, jotta he voisivat elää paremmin omassa sukupuolestaan.

Trans-mies - Trans-mies on mies, joka on syntymässä määritetty tytöksi, mutta on sukupuoli-identiteetiltään mies.

Trans-nainen - Trans-nainen on nainen, joka on syntymässä määritelty pojaksi, mutta on sukupuoli-identiteetiltään nainen.

Transtaustainen - Henkilö, joka sukupuolen korjauksen jälkeen ei määrittele itseään trans-sukupuoliseksi, voi tarvittaessa kuvata itseään transtaustaiseksi naiseksi tai mieheksi.

Henkilöstä, joka ei julkisesti puhu omasta transtaustastaan, ei tule käyttää edellä mainittuja trans-alkuisia termejä, sillä termit paljastavat henkilön taustan, mikä ei välttämättä ole henkilön tahdon mukaista.

Intersukupuolisuus - Tarkoittaa joukkoa erilaisia kehon variaatioita, joissa sukupuolitetut piirteet, kuten kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti nais- tai miestyypilliset. Intersukupuolisuus on luonnollista kehollista vaihtelua ja tekee näkyväksi sen, että ihmisiä ei voi biologisestikaan luokitella selkeästi kahteen toisensa poissulkevaan sukupuoleen.

Sukupuoli-identiteetti - Sukupuoli-identiteetti tarkoittaa ihmisen omaa sisäistä ymmärrystä sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

Sukupuoliristiriita - Tarkoittaa, että ihmisen sukupuoli ei vastaa hänen syntymässä määritettyä, eikä toisten hänessä näkemää sukupuolta.

Seksuaalinen suuntautuminen - Seksuaalisessa suuntautumisessa on kyse siitä, keihin ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetovoimaa – kenestä ihminen on kiinnostunut. Määrittelyn perustana on sekä oma että vetovoiman kohteen sukupuoli ja erilaisia seksuaalisen suuntautumisen muotoja ovat esimerkiksi heteroseksuaalisuus, homoseksuaalisuus ja biseksuaalisuus.

Sukupuolen biologiaa

Koska ortodoksinen kirkko mielellään usein toteaa, ettei kristinusko ole ristiriidassa tieteen kanssa ja kirkko tunnustaa nykyaikaisen tieteen saavutukset eri aloilla ja sen, että tieteen avulla voidaan kuvata fyysistä todellisuutta, lähdetään liikkeelle siitä, mitä tiede sanoo ihmisen sukupuolesta.

Lähteenä sukupuolen biologiaa ja sen monimuotoisuutta käsittelevässä vastineen osuudessa on käytetty tutkijatohtori Tuomas Aivelon Helsingin yliopiston tiedekulmassa 2018 pitämää yleisöluentoa aiheesta. Linkki opetusvideoon on saatavilla lähdeluettelossa ja suosittelemme lämpimästi noin 15 minuuttia kestävä videon katsomista.

Sukupuolen biologinen muodostuminen ihmisellä ja siihen vaikuttavat tekijät (Lähde: Aivelo, 1018)

Sukupuolen kehityksessä lähtökohdaksi otetaan yleensä XX ja XY-kromosomit. Useimmiten naiseksi sukupuolitetuilla ihmisillä on XX-kromosomit ja mieheksi sukupuolitetuilla XY-kromosomit. Ihminen ei kuitenkaan tosiasiallisesti tiedä omia kromosomejaan, ellei ole niitä selvittänyt. Noin 1 prosentilla ihmisistä on vastakkaisen sukupuolen kromosomit täysin tietämättään.

Pelkkä kromosomisto ei kuitenkaan tee ihmisestä naista tai miestä. Välissä on SRY-geeni, joka tuottaa SRY-proteiinia, joka puolestaan johtaa sikiön sukupuolirauhasten erilaistumiseen miestyypilliseksi. Yleensä SRY-geeni sijaitseekin ihmisen Y-kromosomissa. On kuitenkin useita tilanteita, joissa SRY-geeni voi toimia toisin kuin pitäisi, geeni sijaitsee väärässä kromosomissa tai SRY-proteiinin toiminnassa voi olla häiriöitä. Tällöin sikiönkehitys jatkuu kuin sikiö olisi kromosomeiltaan vastakkaista sukupuolta.

Sukurauhasten erilaistumisen jälkeen noin 9 viikon sikiönkehityksen jälkeen alkaa sukuhormonien tuotanto. Sekä miehillä että naisilla muodostuu sekä mies- että naishormoneja ja näiden keskinäinen suhde ratkaisee sen, kumpaan suuntaan yksilönkehitys lähtee. Jos hormonien tuotannossa tapahtuu häiriöitä, se voi vaikuttaa yksilön sukupuoliseen kehitykseen. Sukupuolihormonit vaikuttavat mm. sisäisten ja ulkoisten sukuelinten erilaistumiseen. Ihmisen biologinen kehitys sisältää siis hyvin monta vaihetta kromosomeista lähtien siihen, millaiset ulkoiset sukupuolielimet ihmiselle muodostuu.

Tämän jälkeen alkavat kehittyä ihmisen sekundääriset sukupuoliominaisuudet. Primäärisillä sukupuoliominaisuuksilla tarkoitetaan ihmisen sukurauhasia ja sukupuolielimiä. Sekundäärisillä sukupuoliominaisuuksilla kaikkia muita ihmisen sukupuolitettuja ominaisuuksia, esimerkkeinä vaikkapa ruumiinrakenne (ulkonäkö, fyysinen suorituskyky, rintojen kasvu, karvan kasvu) ja fysiologia (hormonikierrot, immuunipuolustus). Osa ominaisuuksista ilmenee vasta murrosiässä.

Sekundäärisissä ominaisuuksissa on huomattavaa vaihtelua saman sukupuolen sisällä mm. hormonitasojen vaihtelun takia. Pelkästään sekundääristen ominaisuuksien perusteella ei näin ollen voida tehdä täysin varmaa päätelmää edes ihmisen biologisesta sukupuolesta, puhumattakaan ihmisen sukupuoli-identiteetistä.

Sukupuoliominaisuuksiin kuuluvat myös aivojen rakenteet. Nykyään tiedetään, että yksilönkehitys sukupuolen osalta vaikuttaa myös aivojen rakenteeseen, ja aivojen rakenne puolestaan vaikuttaa siihen, miten identifioidumme mieheksi tai naiseksi.

Myös sukupuolisuuden tunteen osalta tutkimuksissa on havaittu eroja aivojen rakenteissa. Aivorakenteita vertailtaessa on havaittu, että cis-miesten ja trans-miesten aivorakenteet ovat samankaltaisia ja samoin vastaavasti cis-naisilla ja trans-naisilla. Näin ollen sukupuolen kokemus voi liittyä vahvasti siihen millaiset aivorakenteet meille on yksilönkehityksen aikana kehittyneet. Eikö se millaiset aivorakenteet meille on kehittyneet, ole myös mitä suurimmassa määrin meidän biologinen sukupuoliemme?

Kaikki edellä mainitut sukupuolen kehitykseen vaikuttavat tekijät eivät välttämättä läheskään aina ole samansuuntaisia, vaan voivat olla ristiriidassa keskenään. Tästä päästäänkin luontevasti intersukupuolisuuteen.

Intersukupuolisuus (Lähde: Sukupuolen osaamiskeskus, 2024)

Intersukupuolisuus tarkoittaa joukkoa erilaisia luonnollisia variaatioita, joissa kehon synnynnäiset sukupuolitettut piirteet, esimerkiksi kromosomit, sukuelimet tai hormonitoiminta eivät ole yksiselitteisesti mies- tai naistyypilliset. Intersukupuolisuuden yleisyys on määritelmästä riippuen 0,02 – 1,7 % väestöstä. Pienin lukema pitää sisällään ne intersukupuoliset, joiden sukupuolta ei pystytä määrittämään ulkoisten sukupuolielinten perusteella syntymän hetkellä. Kuten tästä lukemastakin näkyy, vain hyvin pienellä osalla intersukupuolisista henkilöistä intersukupuolisuus selviää heti syntyessä, osalla asia voi selvitä esimerkiksi murrosiässä, toiset voivat elää koko elämänsä täysin tietämättä asiasta.

Lukuun 1,7 % puolestaan sisältyvät kaikki tapaukset, joissa sukupuolikehitys ei etene tavanomaisesti kromosomien, sukurauhasten, hormonien tai sukuelinten kautta tarkasteltuna. Hollannissa on arvioitu, että intersukupuolisia ihmisiä on keskimäärin noin 0,5 % väestöstä. Tämän keskimääräisen lukeman perusteella arvioituna Suomessa on noin 20 000 – 30 000 intersukupuolista henkilöä. Samalla tavalla arvioituna Suomen ortodoksisen kirkon jäsenistä noin 250 henkilöä on intersukupuolisia.

Transsukupuolisuus (Lähde: Duodecim, 2023)

Transsukupuolisuudeksi kutsutaan tilannetta, jossa henkilöllä on vakaa, pitkäaikainen ja jäsentynyt kokemus siitä, että hän kuuluu itselleen syntymässä kehon rakenteen perusteella määritellyn sukupuolen suhteen vastakkaiseen sukupuoleen. Syntymässään mieheksi määritelty henkilö kokee siis olevansa nainen tai päinvastoin. Transsukupuolisuus ei ole mielenterveyden häiriö, vaan osa luonnollista sukupuolen moninaisuutta.

Vaikka transsukupuolisuuden käsite vakiintui vasta 1900-luvun jälkipuoliskolla ja aiheen käsittely esimerkiksi mediassa on voimakkaasti kasvanut vasta viime vuosina, on itse ilmiö todennäköisesti yhtä vanha kuin ihminenkin. Kyse ei siis ole mistään nykyajan muoti-ilmiöstä.

Länsimaissa transsukupuolisuus on aiemmin luokiteltu mielenterveyden häiriöksi samaan tapaan kuin homoseksuaalisuuskin. Tieteellisen tiedon lisääntyminen on muuttanut käsityksiä, ja transsukupuolisuutta pidetään osana normaalia luonnon ja ihmisen monimuotoisuutta. Koska kyseessä ei ole mielenterveyden häiriö, myöskään identiteettikokemuksen muuttamiseen tähänneet psykoterapeuttiset hoidot (ns. eheytysterapiat) eivät ole olleet tuloksellisia. Toisin sanoen ihmisen sukupuoli-identiteetti on varsin pysyvä.

Nykyisin lähes 2000 ihmistä vuosittain hakeutuu sukupuoli-identiteetin tutkimuksiin. Samanlainen kasvu tutkimuksiin ja hoitoon hakeutuvien määrässä on havaittu koko läntisessä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Onkin todennäköistä, että transsukupuolisuus on paljon aiemmin luultua yleisempää. Transsukupuolisuuden esiintyvyys on lähteestä riippuen keskimäärin 0,5 – 1,3 prosenttia väestöstä. Tämän arvion mukaan Suomen ortodoksisen kirkon jäsenistä noin 250 – 700 henkilöä on transsukupuolisia.

Sukupuolen korjaaminen ja korjausprosessi (Lähde: Trasek, 2024)

Piispainkokouksen päätöksen perusteluissa puhutaan useaan otteeseen sukupuolen vaihtamisesta. Sukupuolta ei vaihdeta, vaan tarvittaessa korjataan.

Sukupuolen korjausprosessi jaetaan kahteen osaan: diagnosointivaiheeseen ja hoitovaiheeseen. Diagnosointivaiheen tarkoituksena on varmistua henkilön transsukupuolisuudesta sulkemalla pois psyykkiset sairaudet ja varmistua henkilön henkisestä jaksamisesta prosessin läpikäymisessä.

Diagnosointi eroaa tyypillisestä sairauden diagnosoinnista siten, että transsukupuolisella tulee olla itsellään selkeä käsitys omasta sukupuolestaan, josta hänen pitää pystyä vakuuttamaan tutkimusyksikkö. Käytännössä diagnosointi koostuu tyypillisesti oman elämänkerran läpikäymisestä sairaanhoitajan kanssa, psykiatrin haastattelusta, psykologin haastattelusta ja testeistä sekä läheisten tapaamisesta. Transsukupuolisuusdiagnosille on annettu tautiluokituksen kautta kolme oleelliseksi katsottua kriteeriä:

- *Halu elää ja tulla hyväksytyksi vastakkaisen sukupuolen edustajana, johon usein liittyy epämukavuus omasta anatomisesta sukupuolesta ja halu muokata kehoaan halutun sukupuolen mukaiseksi hormonihoidolla ja leikkauksilla.*
- *Transsukupuolinen identiteetti on ollut olemassa vähintään kaksi vuotta.*
- *Transsukupuolisuus ei saa olla minkään mielenterveyden häiriön oire tai liittyä intersukupuoliseen, geneettiseen tai kromosomaaliseen poikkeamaan. (ICD-10)*

Diagnosointivaihe päättyy siihen, että henkilölle joko annetaan tai häneltä evätään transsukupuolisuusdiagnoosi (F64.0). Sukupuoli-identiteetin tutkimukset toteutetaan Suomessa moniammatillisesti psykiatrin johdolla. (Duodecim, 2023)

ICD-diagnosiluokituksen seuraavan version käyttöönoton yhteydessä transsukupuolisuus tulee korvautumaan sukupuolen yhteensopimattomuudella (Gender Incongruence) ja siirtymään pois mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden pääluokasta.

Diagnosoin saamisen jälkeen on mahdollisuus aloittaa hoitovaihe. Tähän vaiheeseen kuuluu muun muassa nimen vaihtaminen ja hormonihoidon aloittaminen sekä kirurgiset toimenpiteet kuten aataminomenan höyläys ja naamakarvoituksen poisto laserilla (trans-naisille) sekä rintojen poisto (trans-miehille). Genitaalikirurgia vaatii toisen psykiatrin lausunnon, eli ns. second opinion -käynnin. Käyntiä varten on odotettava noin vuosi diagnosoin saamisen jälkeen. Käytännössä tässä vaiheessa on myös tarkoitus elää kokemassaan sukupuolesta vähintään vuoden ajan. Ei ole olemassa selkeää ohjetta siitä, mitä tältä vaiheelta odotetaan ja mahdolliset väärät sukupuolimerkinnot papereissa ja henkilötunnuksessa vaikeuttavat käytännön elämää.

Käytännössä korjausprosessin myötä paitsi korjataan ihmisen keho vastaamaan hänen sukupuolikokemustaan, samalla myös lääkärit korjaavat aikaisemman, syntymässä tehdyn arvion ihmisen sukupuolesta. Korjausprosessin jälkeen henkilön ulkonaisesta olemuksesta ei useinkaan huomaa mitään sukupuolen korjaukseen viittaavaa.

Sukupuoli ja seksuaalinen suuntautuminen

Ottaessaan kantaa transsukupuolisten ihmisten avioliittoon vihkimisestä piispainkokous perusteluissaan puhuu lähes koko ajan harhaanjohtavasti ihmisen seksuaalisesta suuntautumisesta. Ihmisen sukupuoli ei ole sama asia kuin ihmisen seksuaalinen suuntautuminen, eikä näitä asioita tule sotkea keskenään. Piispainkokoukselta ei ole pyydetty näkemystä samaa sukupuolta olevien ihmisten avioliittoon vihkimisestä.

Ihmisen seksuaalinen suuntautuminen ja seksuaalisuus eivät ole riippuvaisia sukupuolesta. Seksuaalisella suuntautumisella tarkoitetaan sitä, kehen ihmisen kiinnostus kohdistuu. Sekä cis- että transihmiset voivat olla heteroita, homoja, biseksuaaleja jne.

Transtaustaisten ihmisten heteroavioliiton kieltämistä (keskenään tai cis-puolison kanssa) ei voi näin ollen millään tavalla perustella samaa sukupuolta olevien ihmisten avioliittojen kieltämisellä, koska kyseessä ei ole samaa sukupuolta olevien ihmisten liitto. Kyse on naisen ja miehen välisestä avioliitosta täysin samoin kuin cis-ihmisten kohdalla.

Useat transihmiset kokevat olevansa heteroseksuaaleja, eikä kirkko voi määrittellä heidän seksuaalista suuntautumistaan toisella tavalla kuin he itse. Sama koskee cis-ihmisiä, jotka seurustelevat vastakkaista sukupuolta olevan transihmisen kanssa. Kaikki seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät perustelut tuleekin poistaa mahdollisen uuden päätöksen perusteluista virheellisinä.

Syntymässä määritelty sukupuoli ja sen ongelmallisuus

Syntymässä määritellyllä sukupuolella tarkoitetaan sitä sukupuolta, joka henkilölle on määritetty hänen syntymässä. Ei ole suositeltavaa käyttää termejä, kuten ”oikea”, ”alkuperäinen” tai ”biologinen” sukupuoli, koska nämä termit voivat olla loukkaavia, hyvin harhaanjohtavia tai jopa vääriä henkilöstä puhuttaessa. On tärkeää tiedostaa, että henkilön syntymässä määritetty sukupuoli on usein arkaluontoinen tieto, jonka levittäminen loukkaa henkilön yksityisyyttä ja voi altistaa hänet syrjinnälle tai jopa vaarantaa hänen turvallisuutensa. (Trasek, 2024). Syntymäsukupuoli määritellään myös tietosuojalainsäädännössä arkaluontoiseksi tiedoksi, kuten myöhemmin vastineessa tulee ilmi.

Kuten edellä sukupuolen biologiaa käsittelevässä osiossa tuotiin ilmi, sukupuolen määrittäminen syntymähetkellä ei aina ole suoraviivaista ja ongelmatonta. Lain mukaan tällä hetkellä Suomessa on pakko määrittellä syntyneen lapsen sukupuoli tytöksi tai pojaksi, mikä näkyy myös henkilötunnuksessa. Henkilötunnukset ovat kuitenkin muuttumassa vuoden 2027 aikana siten, ettei sukupuoli enää käy ilmi henkilötunnuksesta.

Sukupuolen määrittelee lääkäri syntyneen lapsen puolesta, lapsi itse ei pysty ottamaan asiaan kantaa. Ulkoisissa sukuelimissä ja sukurauhasissa voi olla ristiriitoja keskenään, eikä sukupuoli-identiteettiä päällepäin näe. Parhaimmillaan tai pahimmillaan kyse on lääkärin valistuneesta arvauksesta. Aiemmin intersukupuolisia lapsia jopa korjattiin kirurgialla vastaamaan paremmin binääristä sukupuolijakoa. Tästä käytännöstä on onneksi pääsääntöisesti luovuttu.

Useissa maailman maissa (mm. Saksassa) on jo otettu käyttöön myös vaihtoehto ”muu”, jos vauvan ulkonaiset sukupuoliominaisuudet eivät vastaa perinteistä mies-nainen -jakoa.

Piispainkokouksen päätöksessä vedotaan ihmisen syntymäsukupuoleen seuraavasti:

”Toistaiseksi ei kuitenkaan ole tullut esille seikkoja, jotka edellyttäisivät muutoksia kirkon näkemykseen siitä, että lapsen syntymän hetkellä määritelty sukupuoli on ohjeellinen suhteessa kirkon toimittamaan avioliittoon vihkimiseen.”

Edellä on tuotu esiin useita tieteellisiä tosiasioita, jotka puoltavat muutosta tähän näkemykseen.

Transsukupuolisten vihkimiskiellon käytännön toteuttamisen ongelmat kirkon työssä

Piispainkokouksen päätöksen käytännön toteuttamiseen kirkon työssä liittyy useita ongelmia. Inter- tai transsukupuolisuus ei usein näy ihmisestä millään tavalla ulospäin. Sekundäärisissä sukupuoliominaisuuksissa on hyvin paljon hajontaa myös sukupuolen sisällä. Alkaako kirkko arvioimaan kuka on riittävän feminiininen nainen tai maskuliininen mies? Jos kriteeristö ei täyty, kyseenalaistetaanko henkilön sukupuoli? Tästähän meillä on jo surullisen kuuluisia esimerkkejä urheilumaailmasta, mm. Marja-Liisa Kirvesniemi ja Caster Semenya. Haluaisimme uskoa, että kukaan pappi ei tällaiseen ole valmis työssään ryhtymään.

Kenelläkään ei ole myöskään velvoitetta jakaa yksityisiä ja arkaluontoisia terveystietojaan papin kanssa – ei edes rippisän. Kuten aiemmin todettiin, henkilön syntymässä määritetty sukupuoli on arkaluontoinen tieto, jonka levittäminen

loukkaa henkilön yksityisyyttä ja voi altistaa hänet syrjinnälle tai jopa vaarantaa hänen turvallisuutensa. Transsukupuoliset kohtaavat erittäin paljon ennakkoluuloja, vihaa ja jopa väkivaltaa. Tästä esimerkkinä vaikkapa useat Suomen eduskunnassa kuullut lausunnot translain käsittelyn aikana. Mikäli syntymäsuupuolen kertomisesta vielä on selkeästi odotettavissa syrjivää kohtelua kirkon puolelta, ei moni ole kovin halukas asiasta kertomaan. Kun on kuultu Venäjän Ortodoksisen kirkon lausuntoja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä, moni varmasti pelkää, että samanlaisesta ajattelusta tulee valtavirtaa myös Suomen Ortodoksisessa kirkossa.

Piispainkokouksen päätöksestä seuraavat lailliset ongelmat

Tietosuojalainsäädännössä henkilön aiempi sukupuoli on määritelty arkaluontoiseksi tiedoksi. Tieto sukupuolen vahvistamisesta ei ole sellainen tieto, jota tarvitaan tai kysytään avioliiton esteiden tutkinnassa. Oleellisia tietoja ovat sen sijaan tieto siviilisäädystä ja viimeksi naimattomana olleesta sukunimestä.

Väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annettu lain (21.8.2009/661) 40 §:ssä säädetään sukupuolen vahvistamista koskevan tiedon luovuttamisen rajoituksista. Sen mukaan:

Väestötietojärjestelmään talletettu henkilön sukupuolen vahvistamista koskeva tieto, sekä tieto hänellä välittömästi ennen sukupuolen vahvistamista olleesta entisestä henkilötunnuksesta ja mahdollisesta entisestä etunimestä sekä tieto aiemmasta vanhemmuusnimikkeestä voidaan luovuttaa vain: (3.3.2023/301)

1) sellaiselle viranomaiselle, jonka oikeus näiden tietojen käsittelyyn perustuu lain tai sen nojalla säädetyn tai määrätyn kyseisen henkilön oikeutta tai velvollisuutta koskevan tehtävän, toimenpiteen tai toimeksiannon hoitamiseen; sekä

2) muulle yksilöidyssä asiassa tietoja pyytävälle henkilölle, yritykselle tai yhteisölle, joka välttämättä tarvitsee tiedot kyseisen henkilön yksilöintiä taikka hänen henkilö- ja perheoikeudellisen asemansa tai toimintakelpoisuutensa selvittämistä varten.

Tiedon luovuttamista on siis rajoitettu ja sen luovuttaminen on mahdollista vain edellä kuvattujen edellytysten täytyessä. Myös kirkon keskusrekisterissä noudatetaan Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annettua lakia.

Piispainkokouksen päätöksestä seuraavat eettiset ongelmat

Käytännön ongelmien lisäksi piispainkokouksen päätökseen liittyy useita eettisiä ongelmia. Piispainkokouksen päätöksen liitteessä kauniisti todetaan, että:

”Ortodoksinen kirkko tunnustaa jokaisessa ihmisessä Jumalan kuvaksi ja kaltaisuuteen luodun persoonan täydellisen samanarvoisuuden ja arvokkuuden. Kirkko myös tunnustaa, että jokainen henkilöi ihmisluontoa omalla tavallaan. Naisen ja miehen luonnot jakavat saman kunnian ja hengellisessä mielessä he ovat saman arvoisia. Nykyajan todellisuudessa miesten ja naisten lisäksi myös muut sukupuoli-identiteetin omaavat ihmiset ovat ortodoksisen kirkon jäseniä ja heidänkin tarpeensa on pastoraalisesti huomioitava erityisellä herkkyydellä.”

Kirkko ei voi samaan aikaan väittää tunnustavansa jokaisen ihmisen täydellisen samanarvoisuuden ja kyseenalaistaa ihmisen sukupuolen. Juridisen sukupuolen kyseenalaistaminen on transtaustaisille henkilöille traumaattinen kokemus, se on henkistä ja hengellistä väkivaltaa. Usein seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä puhuttaessa kirkko neuvoo kohtamaan edellä mainittuihin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt pastoraalisella herkkyydellä. Piispainkokouksen päätös ja etenkin tapa, jolla päätös tuotiin julki, ei heijasta lainkaan sellaista pastoraalista herkkyyttä, jota kirkolta edellytetään. Sukupuolen kyseenalaistamisen lisäksi kirkko kyseenalaistaa myös transihmisten oikeuden perheeseen ja parisuhteeseen.

Rovasti Toivo Loikkanen (Suomen ev. lut. kirkko) kirjoittaa 13.4.2024 Helsingin Sanomissa seuraavasti:

”Kirkossamme on usein näennäisarmollisuutta seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Heille sanotaan: Olette tervetulleita sellaisina kuin olette. Jätetään kuitenkin sanomatta: Teidät hyväksytään, mutta teidän parisuhdetanne ja perhettänne ei hyväksytä – tai ei ainakaan haluta kirkossa siunata. Tämä ei ole johdonmukaista, vaan jopa jossakin mielessä julmaa.”

Vaikka kirjoitus koskee seksuaalivähemmistöjen asemaa Suomen ev.lut. kirkossa, täysin sama pätee sukupuoli- (ja seksuaali-) vähemmistöihin ortodoksisessa kirkossa sillä erotuksella, että ortodoksinen kirkko sanoo suoraan, että sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien ihmisten parisuhdetta ei hyväksytä ja piispainkokouksen päätöksen liitteessä toteaa:

”Ortodoksiset paikalliskirkot eivät kirkon perinteiseen opetukseen vedoten ole valmiita tunnustamaan ihmisen sukupuolen vaihtoa ja toimittamaan mainitulle avioliiton kirkollista sakramenttia. --- Kirkon perinteessä kristillinen avioliitto on omaleimainen ja ainutlaatuinen miehen ja naisen toisiinsa sitoutuminen ja että se periaatteessa on elinikäinen. Kirkolle se on myös sakramentti. Siihen ei voida rinnastaa mitään muita yhteiselämän muotoja; ei esimerkiksi ns. avoliittoa eikä muitakaan keskinäiseen yhteisymmärrykseen tai sopimukseen perustuvia yhteiselämän muotoja samaa tai eri sukupuolta olevien kesken”

Käytännössä kirkko näin evää transsukupuolisilta ihmisiltä (samoin kuin seksuaalivähemmistöiltä) mahdollisuuden sellaiseen parisuhderakkauteen ja perheeseen, joka kirkon mielestä olisi hyväksyttävää.

Samaan aikaan kirkon omassa aikuiskasvatusmateriaalissa ”Seisokaamme hyvin” etiikkaa käsittelevässä osiossa todetaan, että

””jokainen parisuhde on --- kirkko pienoisikoossa” ja ”voi johtaa yhteiseen pelastukseen. Kirkko ei sulje oviaan minkäänlaiselta perheeltä tai parisuhteelta, jokainen on kutsuttu olemaan Kirkon perheen jäsen.” (Aikonen et. al.)

Kirkon kustantamana ”Seisokaamme hyvin” on teos, jonka voisi ajatella edustavan ortodoksisen kirkon virallista opetusta ja vallitsevia tulkintoja. Piispainkokouksen päätös on selkeän ristiriitainen virallisen opetusmateriaalin kanssa ja herättää paljon kysymyksiä kirkon virallisesta kannasta.

Kirkon sisällä eletyn elämän todellisuudessa myös arkkipiispa Leo on edustanut keskusteluvampaa ja suvaitsevaisempaa linjaa. Vastapainona virallisen kannan muuttumattomuudelle arkkipiispa on muun muassa todennut, että kirkon avioliittokäsitys on kehittynyt aikojen saatossa, ja että yhteiskunnalliset realiteetit ovat vaikuttaneet siihen.

”Kirkko adaptoituu tulevaisuudessa ihmiskäsityksensä pohjalta arvioimaan rakkauden eri muotoja, parisuhteita sekä lasten oikeuksia ja avioliiton asemaa. --- Kirkon käsitys parisuhteesta tai seksuaalisuudesta ei ole kiveen kirjoitettuja teesejä.” (Metso, 2018)

Piispainkokouksen päätös ei tällaista suvaitsevaa linjaa enää heijastele.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Ihmisen sukupuolen kehittyminen on monimutkainen prosessi ja sukupuolen eri osa-alueet voivat olla ihmisellä ristiriidassa keskenään. Sukupuolen määrittely ei näin ollen ole läheskään aina yksiselitteistä. Muutama prosentti koko väestöstä on sukupuolen luontaisen vaihtelun seurauksena inter- tai transsukupuolisia. Suomen ortodoksisen kirkon jäsenissä on keskimääräisen esiintyvyyden perusteella useita satoja inter- ja transsukupuolisia henkilöitä.

Sukupuoli ja seksuaalisuus eivät ole sama asia, eivätkä ne ole toisiinsa kytköksissä. Transtaustaisten ihmisten vihkimiskieltoa ei voi perustella samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliiton kieltämisellä.

Ihmisen syntymäsukupuoli on arkaluontoinen tieto, jota ei laillisesti voi vihkimisoikeutta määriteltäessä selvittää. Transsukupuolisuuden paljastuminen voi aiheuttaa syrjintää ja pahimmillaan väkivaltaa. Transtaustaisen ihmisen sukupuolen kyseenalaistaminen on hengellistä ja henkistä väkivaltaa.

Jokaisella ihmisellä sukupuolesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta on oikeus rakkauteen, perheeseen ja parisuhteeseen.

Mikäli piispainkokous on ajatellut päätöksensä koskevan vain niin pientä ihmisjoukkoa, ettei sillä ole käytännön merkitystä, haluamme muistuttaa vielä Kristuksen omista sanoista Matteuksen evankeliumissa:

'Totisesti: kaiken, minkä te olette jättäneet tekemättä yhdelle näistä vähäisimmistä, sen te olette jättäneet tekemättä minulle.' (Matt. 25:45)

Kohteliaimmin pyydämme, että piispainkokous tunnustaa edellä esitetyt perustelut ihmisen sukupuolen moninaisuudesta sekä sen, että sukupuoli ja seksuaalisuus ovat eri asioita eivätkä korreloi keskenään. Pyydämme, että piispainkokous huomioi päätöksen aiheuttamat ongelmat kirkon työssä ja ristiriidan lainsäädännön kanssa.

Edellä mainittujen seikkojen nojalla pyydämme, että piispainkokous vetää päätöksensä takaisin uudelleen harkittavaksi. Toivomme, että päätöksenteko tässä asiassa perustuu tieteeseen, faktoihin, lähimmäisen-rakkauteen ja armoon ennakkoluulojen, oletusten ja pelkojen sijaan.

Joukko ortodoksisen kirkon jäseniä

Ekumeeninen Yhteys-liike
Johtokunta

Lähteet

Aikonen, Risto et. al. Seisokaamme hyvin. 2016. Suomen ortodoksinen kirkko.

Aivelo, Tuomas. Sukupuolen moninaisuuden biologia. 2018. Luento. Helsingin yliopisto, Tiedekulma, 21.12.2018. Saatavilla <https://youtu.be/Vk1r1E9IOeQ>

Duodecim lääkärikirja. 2023. Transsukupuolisuus. Duodecim terveystietokirjasto. Saatavilla <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01195>

International Classification of Diseases, Tenth Revision (ICD-10). <https://cdc.gov/nchs/icd10.htm>.

Laki väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista. 21.8.2009/661. Finlex. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090661#L4P40>

Loikkanen, Toivo. Kirkossa ei pidä pelätä avioliiton ja vihkimisen muutosta. 13.4.2024. Helsingin Sanomat.

Metso, Pekka. Keskustelu samaa sukupuolta olevien parisuhteesta Suomen ortodoksisessa kirkossa vuodesta 1990 nykyyhetkeen. 27.2.2018. Saatavilla <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108852/63848>.

Suomen ortodoksisen kirkon piispainkokous 2/2024. Asia 21 Liite 5 Avioliiton sakramentti ja sen esteet.

Suomen ortodoksisen kirkon piispainkokous 2/2024. Pöytäkirja 14.3.2024.

Raamattu. 1992.

Seta ry. <https://seta.fi/>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/>

Trasek ry. <https://trasek.fi/>